

LAUDATIO

Domnului profesor universitar doctor **Virgil NEMOIANU**, Catholic University of America - Washington, cu ocazia acordării titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

26 octombrie 2010

www.uaic.ro

Laudatio

În onoarea

Domnului profesor universitar doctor **Virgil NEMOIANU**,
Catholic University of America – Washington, cu ocazia
acordării titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității
„Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Stimați membri ai Senatului,

Stimat auditoriu,

Avem astăzi în mijlocul nostru pe domnul profesor doctor Virgil Nemoianu, invitatul de onoare al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, căruia, la hotărârea Senatului i se va acorda titlul academic de *Doctor Honoris Causa*, „ doctor în semn de cinstire”, cum și denumirea o spune, conferit unor distinse personalități.

Filosof al culturii, eseist și critic literar cu vocația sintezelor de largă absorbție europeană și universală, domnul Virgil Nemoianu este în prezent profesor la Universitatea

Catolică din capitala Statelor Unite ale Americii. S-a născut în România, în 1940, într-o familie de sorginte bănăţeană, cu un arbore genealogic vechi și viguros, o familie orientată spre valorile central europene și plurilingvism, valori pe care le-a păstrat chiar și după strămutarea la București. Biografia, cu bogate date despre mediul familial și pasiunea precoce pentru lecturi din literaturile germană și română, cu detalii nu lipsite de pitoresc, este povestită în volumul *Arhipelag interior*, publicat în 1994, în România, adică exact acolo unde o biografie exemplară, a unui om de cultură, interesa foarte mult, atunci și totdeauna. Figurat vorbind, cartea are o mare valoare întrucât ne deschide ușa unui laborator de alchimist în retorta căruia se topesc mari și multe cărți ale lumii, spre a fi transmutate în substanță personală, gata să rodească altfel.

Sârguința, plăcerea, angajarea voluntară spre desăvârșire și cristalizarea unei etici intelectuale de aspirație elitară, toate acestea îi sunt caracteristice domnului profesor, de unde severele sale criterii axiologice în selectarea prietenilor, pe de o parte, iar pe de altă parte calmul și toleranța sa. Se poate vorbi astfel de un *ethos* personal foarte clar și devreme conturat. Armonia în lume nu poate exista fără toleranță, spun personajele din cartea *Simptome* (1968) concepută de domnia sa tematic și aforistic, cu arta fragmentului. Fictivul Adelhio din carte crede că tolerant „este cel care acceptă pe altul care nici nu este, nici nu face, nici nu gândește ca el”. Foarte

devreme, comparatismul pe teme de literatură se arată a fi vocația domnului Nemoianu, de elecție spunem, pentru că și spiritul teoretizant pare să fie o altă vocație pe care domnealui nu a ratat-o.

Formația universitară și-a desăvârșit-o la București, la Facultatea de Filologie, într-un moment fast, când atmosfera de studiu era dominată de doi mari cărturari: Tudor Vianu (profesorul-model al invitatului nostru) și Alexandru Rosetti. Un rol catalizator pentru profilul cărturarului încă în formare, la fel de important ca și facultatea, l-a avut intrarea în anturajul intelectual al membrilor *Cercului literar de la Sibiu*, numiți „a patra strălucită generație maioreșciană”, generație formată la școala filosofică clujeană, dominată de Lucian Blaga, tot prin intervenția acestuia membrii Cercului literar fiind transferați la București, pentru a fi mai puțin expuși politic. Condiția integrării sale printre acești aristocrați ai spiritului, a fost, desigur, cultura și inteligența mai tânărului literat vorbitor al câtorva limbi europene. Școala, biblioteca, dezbaterile de cerc literar și alți stimuli intelectuali au dus la afirmarea tânărului Virgil Nemoianu în presa culturală și chiar în cărți publicate înainte de a împlini trei decenii de viață. Studiile post-universitare, întinse pe durata a doi ani, le-a încheiat cu o teză de doctorat pe o temă de literatură comparată. Asta se întâmpla în 1971, la Universitatea California – San Diego. Și după această dată, întors la

București, cu doctoratul recunoscut, ca lector la Catedra de Engleză a Universității, a rămas în stăpânirea regatului cărților din Bibliotecă. Între 1973 – 1974 a funcționat ca lector de limbă și literatură română la Universitățile din Londra și Cambridge.

În 1975 a plecat definitiv în America, unde, succesiv, a predat ca lector de literatură română și comparată, apoi numai de literatură comparată la Universitatea California Berkeley, la Universitatea Cincinnati, spre a se stabili, în cele din urmă, ca profesor titular și director al programului doctoral de literatură comparată la Catholic University of America din Washington, unde, doi ani a fost și prorector asociat. Dacă a rămas în America e pentru că a ales libertatea favorizându-și șansa unei afirmări ce putea fi împlinită repede aici, cum într-o oarecare măsură se și întâmplase deja. Iar libertatea, în înțelesul intelectual, propriu domnului Nemoianu era definită de Eminescu drept „facultatea de a dispune, după inspirația propriei noastre judecăți, de puterile noastre intelectuale”. Cu perseverență, acolo în America și-a găsit, nu ușor, echilibrul, dar l-a găsit, atât cât să-și poată pune în valoare puterile intelectului. Între 1994 și 2000, recunoscute fiindu-i specializarea și cărțile, a fost ales Secretar-general al Asociației Internaționale de Literatură Comparată, pentru ca, în prezent, să aibă funcția de vicepreședinte al aceleiași Asociații. Domnul Virgil Nemoianu este și membru al Academiei Europene de Arte

și Științe și, de asemenea, face parte din Biroul Executiv al Asociației Criticilor și Cercetătorilor Literari din S.U.A. Premiile și distincțiile n-au lipsit din cariera profesorului Virgil Nemoianu. Pentru volume a primit: Premiul Societății americane de Literatură comparată, Premiul Academiei Româno – Americane, Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Premiul Fundației Culturale Române. Destul de recent, la Universitatea din Cluj i s-a conferit titlul de *Doctor Honoris Causa*, ceea ce i-a îmbogățit palmaresul academic. Se adaugă Ordinul Steaua României în rang de Comandor, pentru merite culturale, înmănat la Ambasada țării noastre de la Washington.

Opera domnului Virgil Nemoianu, foarte bogată, cuprinde volume, aproximativ 20 la număr (unele scrise direct în limba română, altele în limba engleză, iar după anii '90 traduse în limba română), studii, articole, recenzii, ce se apropie de 700 ca număr, peste 100 de conferințe ținute în România, America, Anglia, Elveția, Germania, Olanda, Italia, Cuba, Ungaria și în alte țări, făcându-se peste tot cunoscut ca prestigios specialist în literatură comparată și teorie generală a fenomenului literar. Se adaugă traduceri din engleză și germană în română și din română în engleză, între acestea privilegiate pentru cunoașterea literaturii române în afară fiind *Portrete lirice* de Ion Pillat și *Poeme* de Ștefan Augustin Doinaș. Între anii 1991 și 2004 a coordonat trei volume de eseuri

privind canonul în literatură, legătura dintre literatură și religie și non – ficțiunea romantică, toate apărute la edituri universitare americane. Interesului arătat pentru cunoașterea personalității sale deplin formate și afirmate îi răspund numeroasele interviuri date în țară și în afară. Ca să poți face toate acestea cu excelență, trebuie să fii un erudit foarte activ, cum și este domnul Virgil Nemoianu.

Înainte de stabilirea în America, domnul Virgil Nemoianu a publicat în România 4 cărți: *Structuralismul*, 1967, este cartea de debut ce conține o prezentare sintetică a conceptului, central la ora aceea, susținut în primul rând prin contribuții germane și franceze. Sunt urmărite rădăcinile filosofice ale structuralismului și apropierea rapidă de lingvistică, estetică, critică literară, cât și de științele exacte. Anexa este o antologie de texte din aceste domenii. Cine citește atent pagina despre „conceptele centrale ca parte a istoriei secunde”, poate observa că în gândirea teoretică a tânărului autor apăruse germenul „teoriei secundarului”. Volumul *Calmul valorilor*, 1971, este o culegere de eseuri și recenzii, multe dintre ele cunoscând o dezvoltare în cărțile viitoare. Temele foarte diverse, rămase totuși în aria literarului, sunt susținute cu un condei alert, sigur pe punctele de vedere asupra „rosturilor literaturii” în contextul general al culturii. Opiniile sunt sublimări din lecturi foarte temeinic asimilate. În articolul care deschide volumul, autorul dezvoltă raportul

dialectic între general și particular și teoretizează despre valorile minore care gravitează cu rost în jurul operelor mari. Articolul teoretic despre „critica simptomatologică”, ce încoronează volumul, întreține credința că tot ce va scrie Virgil Nemoianu de aici înainte, pregătește dezvoltarea „teoriei secundarului”. *Utilul și plăcutul*, apărut în 1973, cuprinde comentarii asupra literaturii și culturii, o antologie de articole publicate în presa culturală, în principal. Mai publică, în colaborare cu alți traducători, *Eseul englez*, antologie și prefață, 1975.

După plecarea din țară și-a tipărit, în limba engleză, la Berna, în 1977, într-o formă revăzută și adăugită, teza de doctorat susținută în America, *Micro – harmony. The Growth and Uses of the Idyllic Model in Literature*. În 1984, publică în America, la Harvard, un nou titlu, *The Taming of Romanticism: European Literature and the Age of Biedermeier*, iar în 1989, o carte fundamentală pentru întinsa și polivalenta operă a domniei sale și promisă în tot ce a scris până la această dată: *A Theory of the Secondary. Literature, Progress and Reaction*. Toate aceste trei cărți au fost traduse, ulterior, în limba română. Tot în America a publicat, în 1996, lucrarea de specialitate, *Multicomparative Theory, Definitions, Realities* ; în 2003 – *Icarus Fallen*; în 2004 – *Notificational Romantic Prose* ; iar în 2006, două lucrări aflate în subtilă și roditoare afinitate cu „teoria secundarului” despre *The Triumph of Imperfection*.

După 1989, domnul Virgil Nemoianu va publica, la edituri din România, în limba română, cartea după carte, una mai importantă decât celelalte. Sunt ediții, volume noi, culegeri de articole și cărțile sale traduse din limba engleză, ca să nu mai vorbim și de reeditări. Cronologic, de importanță majoră pentru cunoașterea și introducerea unui scriitor de talent în istoria literaturii române, a fost masivul volum, din 1994, *Traversarea cortinei*, conținând corespondența lui I. D. Sirbu (scriitor ostracizat politic) cu Ion Negoitescu, Virgil Nemoianu și Mariana Șora. Și tot ce a urmat a avut consecințe asupra interpretării fenomenului literar românesc în varii momente ale dezvoltării lui. Aplicarea o găsim în *Istoria critică a literaturii române* scoasă de Nicolae Manolescu, unde, de altfel, domnul Nemoianu are el însuși un spațiu consacrat, ca și cum s-ar fi întors acasă, deși, deocamdată, a făcut-o numai prin scris. La cărțile ce au urmat vom stărui puțin, mai ales la cele care au fost citite cu interes și profit. A urmat, în același an - 1994, *Surâsul abundenței*, un titlu metaforic ce acoperă o monografie, cu o structură originală, închinată poetului de specială vocație, Ștefan Augustin Doinaș. Este analizată morfologia operei lirice, fără să fie neglijată biografia, atunci când datele ei au incidentat creația. În miezul cărții, ca motivație a formației și mediului literar în care a trăit poetul, este plasată o largă paranteză de rememorare a Cercului literar de la Sibiu, cu personalitățile și domeniul lor de manifestare prin excelență,

Doinaș fiind poetul, între prozatori, dramaturgi, esteticieni și critici literari. Perspectiva comparatistă aduce cărții, ca și personalității poetului, un considerabil spor valoric. Situată în context, arta poetului susține un *ethos* față cu „ochiul ciclopic al dictaturii”, cum spune domnul Nemoianu. În mare și în detalii, poezia lui Doinaș este prezentată ca „o biruință a spiritului asupra pasagerelor demonii ale istoriei”, o discretă subversiune la adresa centrului, poetul fiind o ipostaziere a secundarului. Monografia a fost reeditată, cu adăugirile de rigoare, după moartea lui Doinaș.

În 1996 este tradusă în limba română teza de doctorat, *Micro – Armonia. Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură*. Deși cercetarea, pe direcția precizată în subtitlu, ia în considerare numai trei literaturi - ce-i drept de importanță majoră - engleză, germană, franceză, partea teoretică poate fi adaptat aplicată acestui gen de literatură, oriunde și oricând ar fi fost scrisă. Este un model de cercetare comparatistă, bazată pe cele mai recente și mai elevate orientări teoretice. Atrage atenția comentariul pe cât de sintetic tot pe atât de pătrunzător la cartea dificilă a lui Carlyle, *Sartor Resartus*, scrisă în cheie ironică, într-un moment în care romantismul se despărțea de calmul fericit al idilei. În subiacent, studiul e construit pe ideea importanței secundarului în interiorul fenomenului literar și a importanței literarului în contextul socio – cultural. Asta se întâmplă când minorul a constituit centrul și, paradoxal,

centrul a devenit dependent de ceea ce era considerat a fi fost marginal. Trimiterile la arhetipul romantic din epoca Biedermeier, relevă unitatea gândirii autorului. Într-o perspectivă de ansamblu, se poate considera că această ultimă variantă a cărții este realizată cu o disciplină academică fără cusur.

A urmat, în anul 2000, volumul *România și liberalismele ei*, în care sunt adunate articole din presă, unele de interes politic – istoric și altele dedicate unor scriitori de valoare, cei mai mulți fiind membri ai Cercului de la Sibiu, afirmați după eliberarea din închisorile comuniste. Lectura aderentă la punctele de vedere exprimate în publicistică relevă mobilitatea gândirii, luciditatea unui autor care nu consimte la erorile vieții politice și culturale comise la noi în ultimele două decenii. În același an apare volumul *Jocurile divinității*, ediția a II-a (prima apăruse în 1997), conținând foiletoane axate pe detalii privind „Gândirea, libertatea și religia la sfârșit de mileniu”. O subtilă, implicită pledoarie pentru ecumenism și umanism creștin.

În 2001 apare volumul *Tradiție și libertate*, o antologie de publicistică din presa de aici și din America. Subiectele sunt de o mare diversitate, despre America și România, despre ideologie, cultură și religie, volumului anexându-i-se un număr de douăzeci interviuri. Absolut remarcabil este dialogul, tulburător prin sinceritate, cu Ștefan Augustin Doinaș. Apărut

în traducere, în 2004, studiul *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană în epoca Biedermeier* este o lucrare de esență polemică, interesată să analizeze romantismul european ca fenomen dinamic, procesual, unitar și diferențiat în același timp. Adaptările influențate de mentalități sunt studiate comparatist, romantismul est – european și cel românesc fiind caracterizat într-o sinteză prea strânsă, la care a obligat economia întregului. Sigur pe concluziile sale, domnul Nemoianu a publicat, spre confruntare, câteva capitole în Austria și Canada. În *Istoria critică a literaturii române*, N. Manolescu a și aplicat diferențierea operată între „High romanticism” , înfloritor, consistent în conținuturi filosofice și „romantismul Biedermeier”, mai sărac, prin localizare în spirit tedesc. Este o probă că studiul de viziune larg europeană își poate găsi aplicări și dezvoltări fecunde.

Se cuvine să mai menționăm prefațarea și coordonarea, alături de Robert Lazu, a unei antologii închinată scriitorului englez J. R. R. Tolkien, *Credință și imaginație*, apărută în 2005. *Străin în Europa*, carte publicată în 2006, este declarat escortată de un titlu sugestiv pentru viziunea unui european americanizat, călător în țările bătrânului continent (1983 – 1992).

Cu intenție am lăsat la urmă traducerea în română, în 1997, a *Teoriei secundarului*, un fel de *summa summarum* între celelalte cărți, o operă de importanță cardinală în cariera

cărturarului Virgil Nemoianu. Se clarifică și se dezvoltă în paginile ei o idee obsedantă (cum la scriitori sunt imaginile obsedante) ce a încolțit încă din primul volum publicat. Autorul este influențat întrucâtva de Lovinescu, însă și personal este foarte atașat de ideea dihotomiei principal vs. secundar. Domnul Virgil Nemoianu fixează accentul pe „categoria vagă și multiformă numită *secundar*”. În acest sens, întemeiat pe un nou și foarte bogat material informativ, dezvoltă teoretic ideea rostului literaturii și, în general, a esteticului, considerate secundare în raport cu fenomenul principal, socotit a fi social – politicul. Formularea opiniilor personale, foarte generale și echilibrate fiind, îl scutesc pe autor de eventuale reacții partizane, din partea sociologilor, de exemplu. Este literarul reacționar sau creator, existând în și contra unui anume sistem social? Sau, nu cumva favorizează progresul prin reacțiune? Deloc ușor de rostit ultimul cuvânt într-o chestiune atât de dificilă. Însă, cum spune Seneca, „Nu fiindcă lucrurile sunt dificile nu îndrăznim să le studiem, ci fiindcă nu îndrăznim să le studiem ele sunt dificile”. Îndrăzneala domnului Nemoianu de a gândi cartea ca studiu de filosofie a culturii și în general a socialului, foarte complex, atenuază în mare parte dificultatea, plasându-l pe autor într-un cerc de interes foarte larg. Și asta pentru că *Teoria secundarului* este o carte ce poate fi revendicată, în afară de filosofia culturii, în mod egal de sociologie, antropologie, politologie. Se pun

întrebări și se dau răspunsuri prudente în probleme ce sunt, acum mai mult decât oricând, subiect de meditație pentru tot ce înseamnă acest raport în civilizația lumii noastre, deocamdată numai aparent, teoretic, orientată spre globalizare. Ca să înțelegi foarte bine *teoria secundarului* trebuie să cunoști tot atât de bine toată opera domnului Nemoianu, să parcurgi treptele ei, procesul de inferență, ca strategie inductivă spre acest grad înalt de teoretizare.

Se poate vorbi, așadar, despre coerența, despre solidaritatea internă a unei opere pusă sub autoritatea erudiției și umanismului. De aici o inconfundabilă identitate. Se poate vorbi de personalitatea unui gânditor cu o operă construită geometric, generos situată în apărarea adevărului, împotriva absolutizărilor și intoleranței de orice fel. Chiar și-a construit, cum spune poetul din fericita epocă a lui Augustus, „un monument mai tare decât arama”, la care va continua să adauge și să șlefuiască mereu. Suntem convinși că domnul Nemoianu va rămâne devotat aceluiași idealuri științifice. Dimpreună cu tot ce este opera, această convingere legitimează, o dată în plus, decizia onorantă a Senatului Universității „Alexandru Ioan Cuza” de a-i conferi domnului Virgil Nemoianu titlul de Doctor Honoris Causa în această zi memorabilă pentru toți cei prezenți, de 26 octombrie, anul 2010.

Comisia de elaborare a Laudatio

Președinte,

Prof. univ. dr. **Vasile IȘAN**,

Rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Membri:

Prof. univ. dr. **Elvira SOROHAN**,

Catedra de Literatură română, Facultatea de Litere,

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Prof. univ. dr. **Constantin SĂLĂVĂSTRU**,

Prorector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Prof. univ. dr. **Ștefan AVĂDANEI**,

Decan al Facultății de Litere,

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;

Prof. univ. dr. pr. **Gheorghe POPA**,

Prorector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Iași, 26 octombrie 2010